

SPRÁVA NMCD 2024 O PRIESKUME ŠTRUKTÚRY KLIENTOV A SLUŽIEB RESOCIALIZÁCIE ZA ROK 2023

V roku 2024 sa uskutočnil opakovaný, v poradí sedemnásty prieskum Národného monitorovacieho centra pre drogy (ďalej len „NMCD“) v 17 pobytových zariadeniach – Centrá pre deti a rodiny (ďalej len „CDR“) s výkonom resocializačného programu¹. V prípade 16 zariadení, ktoré boli súčasťou uvedeného prieskumu sú zriaďovateľmi občianske združenia a neziskové organizácie, akreditované Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky pre výkon opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

Sedemnástym sledovaným zariadením bol RETEST, Centrum pre deti a rodiny s výkonom resocializačného programu, ktorý je rozpočtovou organizáciou v zriaďovateľskej pôsobnosti Magistrátu hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy – toho času je jediným mestským zariadením tohto typu na Slovensku.

Služby a programy resocializácie pôsobia mimo zdravotníckeho sektora, nie sú teda považované za zariadenia poskytujúce medicínsku liečbu²

Z hľadiska metódy tohto dlhodobého prieskumu ide o dotazníkový zber agregovaných údajov za uplynulý rok – dotazník je adresovaný vedeniu CDR s výkonom resocializačného programu, každoročne obsahuje päť identických základných modulov, do ktorých boli počas obdobia sledovania postupne vkladané detailnejšie otázky, týkajúce sa kritérií sociálnej reintegrácie podľa požiadaviek Európskej agentúry pre drogy³ (ďalej len EUDA), a to bývanie, ekonomická aktivita/ inaktivita, vzdelávanie, resocializácia ako forma postpenitenciárnej starostlivosti a napokon aj údaje o trestnoprávnej histórii klientov. Od roku 2016 sledujeme v prieskume tiež **absolvovanie liečby klientov v zdravotníckom zariadení pred vstupom do resocializačného programu, keďže koncepcia resocializácie ako súčasť dlhodobého terapeutického procesu, respektíve následnej starostlivosti sa javí ako kľúčová.**

Agregované údaje za všetkých klientov v danom roku v jednotlivých CDR s výkonom resocializačného programu sú poskytované poverenými zamestnancami centier, formou zberu údajov prostredníctvom dotazníkov. Prieskum je počas celého obdobia financovaný z grantových prostriedkov NMCD, pridelených na základe Grantovej zmluvy medzi Ministerstvom zdravotníctva Slovenskej republiky a EMCDDA. Dôvodom realizácie prieskumu, je najmä potreba získať podrobnejšie údaje o poskytovaných službách v zariadeniach prevádzkovaných mimovládnyimi organizáciami a štruktúre klientov z hľadiska dôvodu/potreby využívania služieb resocializácie.

¹ Centrá pre deti a rodiny s výkonom sú zariadenia v ktorých sa vykonávajú opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, a ktoré taxatívne uvádza Zák. č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. V zmysle § 45 ods. 1 písm. e) ide o pobytovú formu resocializačného programu na podporu sociálneho začlenenia dieťaťa alebo plnoletej fyzickej osoby závislých od alkoholu, drog alebo patologického hráčstva.

² Osobitné vydanie „Vestník MZ SR zo dňa 6.7.2006 – Koncepcia zdravotnej starostlivosti v odbore medicína drogových závislostí, str.11.

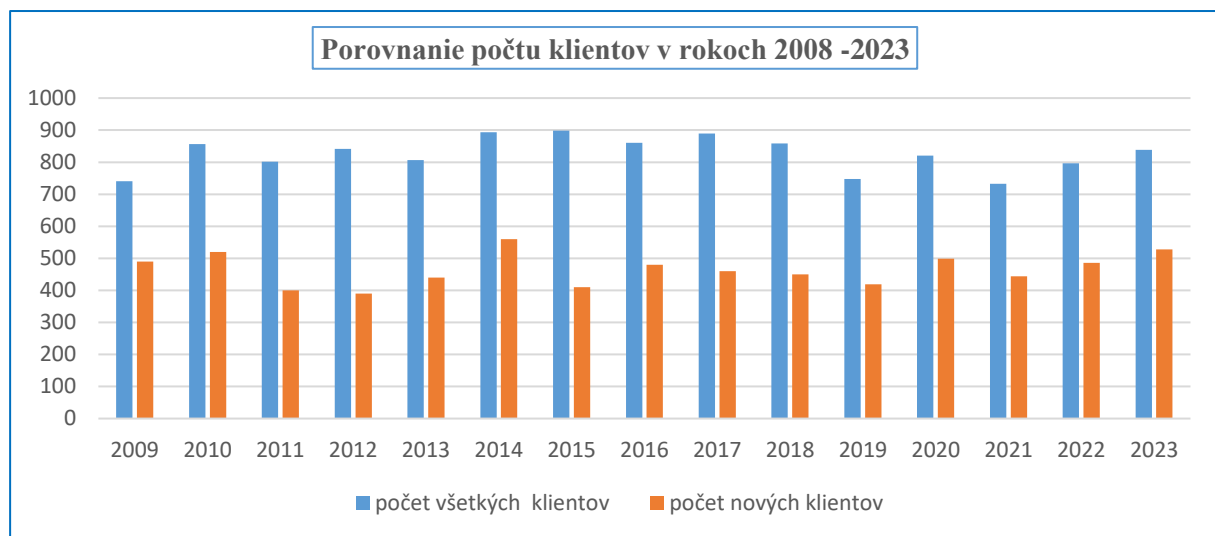
³ Európska agentúra pre drogy (EUDA) k 1.6.2023 nariadením Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2023/1322 nahradila Európske monitorovacie centrum pre drogy (EMCDDA)

DLHODOBÉ TRENDY ZISTENÉ V PRIESKUMOCH NMCD

- počet klientov CDR s výkonom resocializačného programu v období sledovania striedavo mierne rástol a stúpал, pričom v prieskume za rok 2022 v porovnaní s predošlým rokom mierne stúpol v počte všetkých aj nových klientov,
- podiel nových klientov vstupujúcich do procesu resocializácie v priebehu 17 rokov sledovania až na tri výnimky (rok 2011, 2012, 2015) predstavuje viac ako 50% z celkového objemu klientov

Graf 1: Celkový počet klientov/noví klienti v CDR s resocializačným programom v r. 2009 - 2023.

Zdroj: NMCD, prieskumy štruktúry klientov a služieb resocializácie v rokoch 2010 - 2024.

- kapacita CDR s výkonom resocializačného programu sa v roku 2019 v porovnaní s rokom 2018 bola nižšia o 34 miest, čo predstavuje 7,47%, v roku 2020 sme zaznamenali zvýšenie kapacity o 13 miest, napriek tomu, že sa ho zúčastnilo 16 CDR (v roku 2019 ich bolo 18), údaje z prieskumu 2021 ukazujú opätovné zníženie kapacity programu až o 17,78%, v roku 2022 kapacita mierne stúpila (o 9,29%) a v ostatnom roku prieskumu sa nezmenila,
- väčšinu klientov zariadení tvorili muži - v roku 2014 sme zaznamenali až 63,8%, v roku 2018 to bolo 57,8%, v roku 2019 tvorili muži 66,97% v roku 2020 stúpol ich percentuálny počet takmer na 68%, v roku 2021 predstavoval ich počet 67,75% z celkového objemu klientov. V dotazníku za roky 2022/2023 uviedlo 7 zo 17 sledovaných centier výlučne mužskú klientelu (59,09%), 1 centrum výhradne ženskú. V ostatnom roku prieskumu bol objem mužských klientov 64,48%,
- dlhodobý nárast v trende zvyšujúceho sa počtu podielu klientov centier vo veku do 18 rokov sa v roku 2018 znížil na úroveň z roku 2007. Podľa údajov z roku 2019 sa zvýšil počet klientov do 18 rokov oproti predošlému roku o 52%. V roku 2020 klesol ich počet o 49%. Dôvodom bolo aj zníženie počtu CDR s klientelou do 18 rokov, zo 6 na 3 centrá, pričom jednému CDR klesol počet klientov do 18 rokov zo 44 na 7. V rokoch 2021/2022 ostal počet CDR aj s počtom klientely do 18 rokov nezmenený, v ostatnom roku klesol klesok cca o 9%,
- počas celého obdobia sledovanosti (14 rokov) poskytovania postpenitenciárnej starostlivosti klientom priamo po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody v centrách s výkonom resocializácie, bol zaznamenaný ich celkový počet 192 klientov. Uvedené údaje sleduje 8 zo 17 centier, zatiaľ čo údaje v rámci histórie klientov týkajúce sa výkonu trestu sleduje 15 zo 17 centier. Podiel klientov, ktorí vstúpili do programov resocializácie ako formy postpenitenciárnej starostlivosti je dlhodobo nízky pod

hranicou 2% (s výnimkou v roku 2014). V prieskume v roku 2020 (údaje z roku 2019) predstavoval podiel 1,07% (8 klientov) V roku 2021(údaje z roku 2020) bol percentuálny počet klientov CDR prepustených z výkonu trestu 0,87% (7 klientov), čo predstavuje najnižší objem percentuálneho počtu klientov, počas celého obdobia sledovanosti. Za posledné roky prieskumu sa pohyboval ich percentuálny podiel medzi 1,5% -1,75%,

- podiel a počet klientov s históriou injekčného užívania (vysokorizikové užívanie drog) za sledované obdobie klesal v porovnaní s rokom 2007 o viac ako polovicu z 27% na 12,5 % za rok 2017, V roku 2018 bol mierne zvýšený podiel klientov s históriou injekčného užívania, a to 15,9% z počtu 137 klientov, od roku 2019 má percentuálny podiel klientov s históriou injekčného užívania klesajúcu tendenciu, v roku 2021 predstavoval takmer 8,59% (63 klientov) z celkového objemu klientov, v ostatnom roku bol ich podiel 7,52%,
- od roku 2016 sledujeme v prieskume absolvovanie liečby v liečebnom zdravotníckom zariadení pred vstupom do CDR s výkonom resocializačného programu. V roku 2020, keď stúpol počet liečených klientov v porovnaní s rokom 2019 o 213, čo predstavovalo nárast až 58,64%. V roku 2021 bol ich počet až 79,18% z celkového počtu klientov v danom roku. Napriek tomu, že podiel klientov, ktorí absolvovali liečbu v roku 2022 je 57,84% (2023 – 62,22%), zaujímavým poznatkom za posledné 2 roky je, že počet nových klientov je porovnateľný s počtom liečených. Dôvodom vyššieho podielu klientov s absolvovanou liečbou v posledných dvoch rokoch je pravdepodobne aktívnejšia spolupráca medzi CDR s programom resocializácie a liečebnými inštitúciami, ktorú napokon uviedla v prieskumnom dotazníku väčšina zúčastnených centier.

Tabuľka 1: Absolvovanie liečby v liečebnom zdravotníckom zariadení v rokoch 2016-2023. Zdroj: NMCD 2017-2024 prieskumy štruktúry klientov a služieb resocializácie 2016-2022.

Údaje z roku	Počet klientov, ktorí absolvovali liečbu	Podiel z celkového počtu klientov
2016	477	53,60%
2017	418	48,80%
2018	380	44,20%
2019	302	40,37%
2020	515	64,21%
2021	508	79,18%
2022	461	57,84%
2023	522	62,22%

- dlhodobu je evidovaný vyšší podiel tých klientov centier, ktorí z rôznych dôvodov neukončia celý resocializačný program, ktorého dĺžka podľa údajov z centier variuje od 8 do 24 mesiacov,
- počas celého obdobia sledovanosti dominujú klienti s problémom alkoholu s podielom oscilujúcim okolo polovice všetkých klientov sledovaných centier,
- v súvislosti so závislosťou od nelegálnych psychoaktívnych látok ostáva dlhodobo na prvom mieste pervitín,
- po „pervitinových klientoch“ nasleduje v poradí skupina polyužívateľov³ (užívanie kombinácie psychoaktívnych látok),
- na tretej pomyselnéj priečke nelegálnych drog sa držia klienti s problémom užívania marihuany, ktorí od roku 2014 niekoľkonásobne prevyšujú počet klientov s problémom užívania heroínu.

⁴ Nejde o medicínsku kategorizáciu polyužívania (F.19.xxx); CDR s výkonom resocializačného programu reportujú klientov ako polyužívateľov v prípade, ak „klient nevie určiť primárnu látku

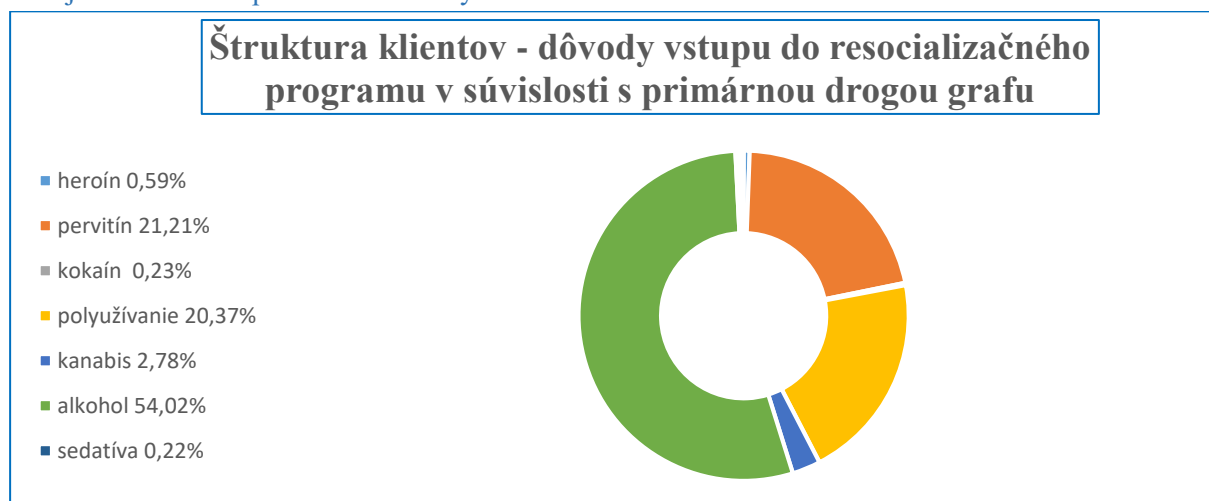
PRIESKUM ŠTRUKTÚRY KLIENTOV A SLUŽIEB RESOCIALIZÁCIE

Prieskum v roku 2024 (údaje 2023) bol realizovaný obvyklým spôsobom ako po minulé roky v 17 CDR s výkonom resocializačného programu, identickou dotazníkovou metódou a za rovnakých podmienok (financovanie dodávky dát). Prieskum v mnohých prípadoch priniesol totožné zistenia v súlade dlhodobými trendmi.

- v porovnaní s rokom 2022 stúpol počet klientov v roku 2023 na 839, čo predstavuje takmer 9,5 %,
- klienti u ktorých bol primárnou drogou pervitín (najvyšší podiel z pohľadu nelegálnych drog), tvorili viac ako 1/5 z celkového počtu klientov (Graf 2), obdobne ako polyužívatelia (menej o necelé %)
- klientov vstupujúcich do procesu resocializácie s primárnou drogou alkohol (legálna - spoločensky tolerovaná droga) bolo v porovnaní s prieskumom v minulom roku zvýšil takmer o 9%,
- podiel klientov s históriou užívania pervitínu ma klesajúcu tendenciu, za posledné 2 klesol po cca o 2% ročne,
- zatiaľ čo objem polyužívatelov v minulom roku klesol o cca 2%, v ostatnom roku sa zvýšil o takmer 2,5%
- počet užívateľov kanabisu má posledné roky klesajúcu tendenciu, v roku 2021 nastalo zníženie počtu o viac ako 1/3 počtu , v roku 2023 bol ich počet nižší už takmer o 1/2,
- v súvislosti s prieskumnou otázkou týkajúcou sa primárnych drog, boli zaradené aj LSD, extáza, kokaín, metadon, buprenorfin a prchavé látky, ich percentuálny podiel bol však nulový, v niektorých prípadoch takmer nulový, preto ich v Grafe 2 neuvádzame.
- Podiel klientov v súvislosti s novými psychoaktívnymi látkami bol 0,36% z celkového podielu klientov

Graf 2: Štruktúra klientov v súvislosti s primárnou drogou v percentuálnom vyjadrení v roku 2023, na základe dôvodov vstupu do resocializačného programu CDR.

Zdroj: NMCD 2024 prieskum štruktúry klientov a služieb resocializácie v roku 2023.

PRIMÁRNE DÔVODY VYUŽÍVANIA SLUŽIEB RESOCIALIZÁCIE V SÚVISLOSTI S HISTÓRIOU UŽÍVANIA DROG

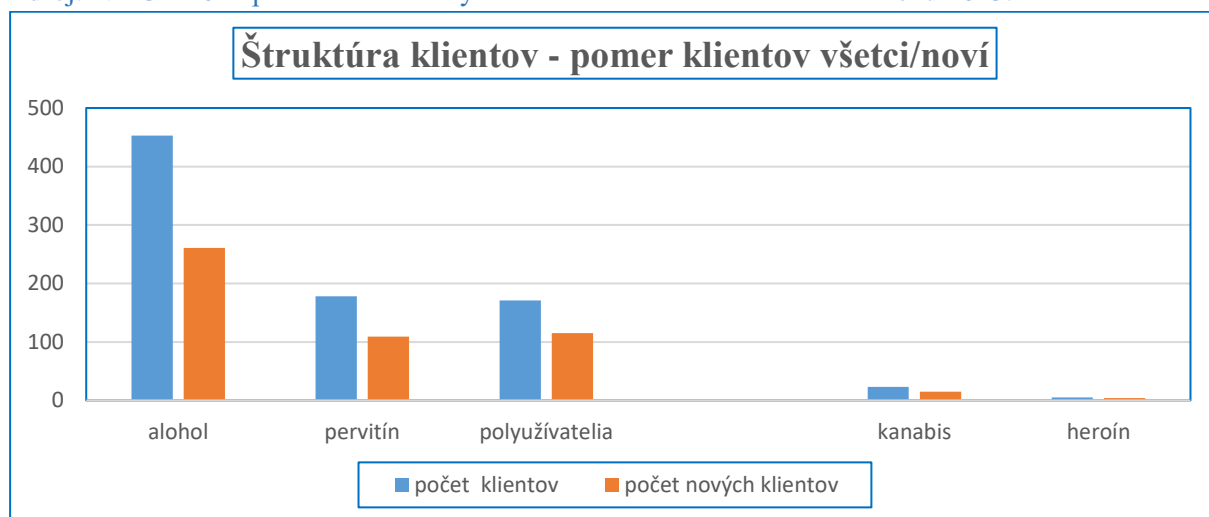
V rámci údajov o štruktúre klientov, sledujeme každoročne okrem celkového počtu klientov aj podiel nových klientov vstupujúcich do programov resocializácie. V roku 2022 tvorili noví klienti až 60,97% (v roku 2021 – 60,57%) z celkového počtu. V ostatnom roku prieskumu sa ich percentuálny podiel zvýšil na 62,93,

- v súvislosti s históriou užívania drog klientov v resocializačnom programe sa v tomto roku, v porovnaní s minulými rokmi sa opäť zopakovalo prvých päť pozícií (graf 3),
- opäť sme zaznamenali nárast nových klientov (hoci v rámci celkového počtu podľa jednotlivých látok sú výsledné údaje iné), ktorí mali v minulosti problém s polyužívaním (67,25%), marihuany (65,21%). Pri pervitinových užívateľoch, nastal v porovnaní s minulým rokom (66,84%) mierny pokles na 61,24%,
- z výsledkov prieskumu vyplýva, že najväčší počet klientov v r. 2023 (17 sledovaných CDR s výkonom resocializačného programu) uvádzal problémy s alkoholom, kde bol zaznamenaný najväčší nárast tiež v počte nových klientov, ktorí tvorili až 59,61% (242 klientov).
- v rámci celej skupiny nových klientov bol podiel klientov s históriou závislosti od alkoholu viac ako polovica – 51,08% (o cca 9% viac v porovnaní s rokom 2022),
- v poradí na druhom mieste bolo polyužívanie - kombinované užívanie rôznych psychoaktívnych látok 22,50%, nasledoval pervitín 21,33%, následne kanabis 2,93% a napokon najmenší podiel z prvých piatich pozícií pripadol na klientov s problémom heroínu 0,78%,

■ ■ ■ ■ ■

Graf 3: Štruktúra klientov služieb resocializácie v roku 2023, porovnanie všetci/noví, v súvislosti s históriou užívania drog poradie prvých 5.

Zdroj: NMCD 2024 prieskum štruktúry klientov a služieb resocializácie v roku 2023.

INICIALIZÁCIA/MOTÍV KONTAKTU S CDR S RESOCIALIZAČNÝM PROGRAMOM

Z daných možností iniciácie kontaktu s CDR s resocializačným programom v dotazníku (Graf 4):

- vlastná iniciatíva,
- liečebné zdravotnícke zariadenie,
- rodičia/rodina/partner,
- ÚPSVaR, súdy a probácia,
- iné CDR s resocializačným programom,

bol po minulé roky v prieskume uvedený ako pretrvávajúci, najčastejší spôsob kontaktu zdravotnícke liečebné zariadenie, v roku 2023 to bolo 213 klientov zo 709 čo predstavovalo 30,04% (v roku 2022 to bolo 34,53%). No v ostatnom roku prieskumu mu patrí druhé miesto, hoci počet klientov je cca o percento vyšší ako v predošlom roku.

V roku 2023 nastúpilo na program percentuálne najväčšie množstvo klientov z vlastnej iniciatívy 36,25% (257 klientov), hoci po minulé 2 roky prieskumu jej patrilo tretie miesto.

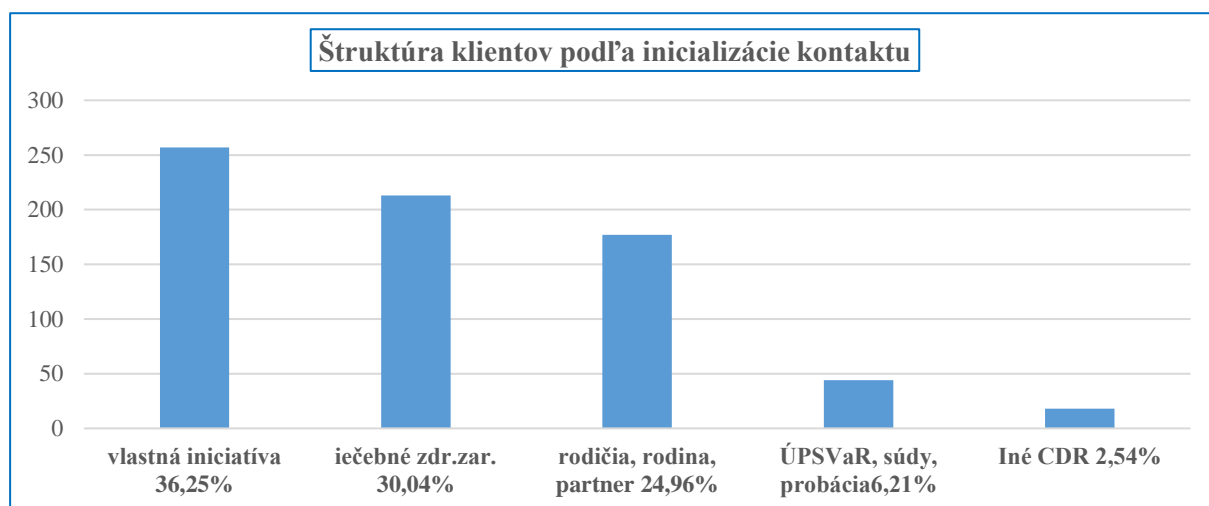
Iniciatíva zo strany rodiny sa dva roky pohybovala okolo 1/3, v ostatnom roku prieskumu klesla pod 1/4 z celkového počtu klientov, u ktorých bola zistená inicializácia kontaktu s CDR.

Potom, čo údaje o inicializácii zo strany centier vykazovali v prieskume za rok 2022 pokles približne o 1/3 v porovnaní s rokom 2021. (z 0,85% - rok 2019 na 2,26%) sa v roku 2023 inicializácia zo strany iných CDR percentuálne zvýšila o viac ako 50%.

Inicializácia absolvovania resocializačného procesu zo strany s UPSVaR a súdov bola v rokoch 2021/2022 sa pohybovala okolo 11%, v ostatnom roku prieskumu klesla o 5%

Graf 4: Štruktúra klientov - iniciácia kontaktu s CDR s výkonom resocializácie 2023, inicializácia bola zistená u 709 klientov (84,51% z celkového počtu klientov 17 centier)

Zdroj: NMCD 2024 prieskum štruktúry klientov a služieb resocializácie v roku 2023.

ŠTRUKTÚRA POSKYTOVANÝCH ODBORNÝCH SLUŽIEB V CDR S PROGRAMOM RESOCIALIZÁCIE

Kvalifikované služby v CDR s programom resocializácie pre individuálne nastavený program resocializácie klientov zabezpečujú odborní pracovníci, ktorých štruktúru sme sledovali aj v tomto roku prieskumu. V roku 2021 sa znížil počet centier zúčastnených na prieskume z 18 na 16, kde bol napriek tomu zaznamenaný stúpajúci trend v počte odborných zamestnancov o takmer 10%. V roku 2022 sa zúčastnilo prieskumu 17 centier, počet zamestnancov však klesol o 6,37%. Kapacita kmeňových zamestnancov sa znížila o 4,68% a externých o 38,46%. V roku 2023 logicky opäť prevažovali kmeňoví zamestnanci, tvorili 94,74% z celkového počtu, čo bolo cca o 1 % viac ako v roku 2022.

- Najpočetnejšie boli opäť zastúpení sociálni pracovníci⁴. V rokoch 2020/2021 pôsobili vo všetkých centrách, v jednom centre iba externe, v ostatných boli súčasťou kmeňového odborného personálu). V posledných 2 rokoch prieskumu v 17 CDR boli sociálni pracovníci výlučne kmeňovými zamestnancami. Ich počet v porovnaní s predošlým rokom mierne stúpol. Zatiaľ čo v roku 2022 ich celkový podiel predstavoval 52,61 odborného personálu, v ostatnom roku prieskumu to bolo 54,60%.
- V najnižšom zastúpení kmeňových zamestnancov opäť pôsobil zdravotnícky personál (taktiež aj v skupine externých zamestnancov) a špecializovaní lekári – psychiatri, ktorí boli etablovaní v jednom centre ako kmeňoví zamestnanci. Externú spoluprácu psychiatrov sme zaznamenali v troch centrách, v rámci skupiny tvoria najväčší počet externých zamestnancov. V trinástich (76,47%) zo sledovaných centier zastúpenie psychiatrov medzi odborným personálom absentuje.
- Kapacitné zabezpečenie psychológov v CDR s výkonom resocializácie však bolo v sledovanom roku prieskumu v každom z centier. Každé z nich disponovalo psychológom ako kmeňovým zamestnancom, plus jedno centrum malo tiež externého psychológa. Psychológovia tvorili 24,81% z celkového personálu.
- Zastúpenie pedagógov (18,05%) sme zaznamenali v ostatnom roku prieskumu iba v kmeňových štruktúrach centier, tak ako v minulom roku.

Graf 5: Štruktúra odborných zamestnancov 17 CDR s výkonom resocializácie.

Zdroj: NMCD 2024 prieskum štruktúry klientov a služieb resocializácie v roku 2023.

⁵ Zákon č. 219/2014 Z. z. o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

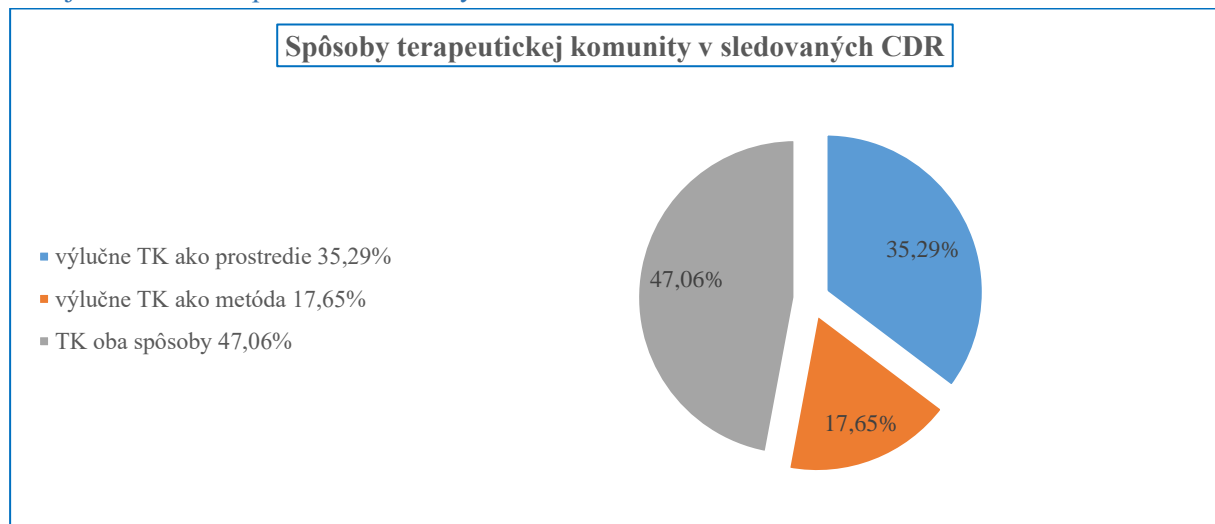
TERAPEUTICKÁ KOMUNITA

V posledných rokoch prieskumu NMCD deklarovali všetky sledované centrá (s výnimkou jedného v roku 2022) využívanie jedného alebo oboch spôsobov terapeutickkej komunity; buď ako organizáciu prostredia alebo ako metódu práce.

- v prieskume za rok 2023 uviedlo pozitívnu odpoveď na túto otázku 16 centier zúčastnených prieskumu. sledovaných CDR s výkonom resocializácie,
- takmer polovica centier pracuje s oboma princípmi terapeutickkej komunity, ich počet sa za posledné tri roky nezmenil – 8 CDR
- bez zmeny v porovnaní s minulým rokom prieskumu deklarovalo 6 centier výlučne realizáciu terapeutickkej komunity ako organizácie prostredia,
- 3 centrá deklarovali v prieskume výlučne realizáciu terapeutickkej komunity ako metódy, v roku 2022 boli dve.

Graf 6: Prehľad spôsobov terapeutickkej komunity uplatňovanej v centrách s výkonom resocializácie.

Zdroj: NMCD 2024 prieskum štruktúry klientov a služieb resocializácie v roku 2023.

ZISŤOVANIE SPÄTNEJ VÄZBY KLIENTOV

Počet CDR s výkonom resocializácie, ktoré uviedli v prieskume za rok 2023 zisťovanie spätnej väzby klientov (spokojnosť, názor, prípadne pripomienky/kritika) bol 11 zo 17 CDR. V porovnaní s prieskumom za rok 2022, kedy zisťovalo spätnú väzbu klientov 9 zo 17 centier, môžeme skonštatovať, že pomer centier, ktoré zisťovali spätnú väzbu sa mierne zvýšil zo 52,94% na 64,71 %.

- Deväť z centier, ktoré realizovali alternatívu spätnej väzby, uviedli možnosť anonymne prostredníctvom dotazníka, prípadne pripomienok, ktoré mali možnosť klienti vkladať do schránky dôvery.
- Dve centrá riešili spätnú väzbu, osobným rozhovormi a na komunite v rámci skupiny
- Počet centier, ktoré v prieskume neuvádzali zisťovanie spätnej väzby (spokojnosť/nespokojnosť) klientov, klesol v poslednom prieskumnom roku z 8 na 7 centier.

ĎALŠIE POSKYTOVANÉ SLUŽBY CDR S VÝKONOM RESOCIALIZÁCIE

- Sociálne poradenstvo v roku 2023 bolo podľa údajov poskytované v 12 CDR (tiež v roku 2022) s programom resocializácie, a to v 1431 prípadoch (2022 - 1402 klientov). Prevažovali opäť klienti s problémom pervitínu a alkoholu, v súvislosti s pervitínom uviedlo jedno z centier poradenstvo pre 1281 klientov (v minulom roku to bolo 1201 klientov),
- iba 7 CDR (rok 2022 - 6 centier) uviedlo činnosť svojpomocných skupín (typu AA, resp. AN), čo sú spoločenstvá bývalých klientov a ich podporovateľov, ktoré v roku 2023 navštevovalo 199 (rok 2022/210, rok 2021/327) klientov; najviac klientov v svojpomocných skupinách bolo opakované s problémom alkoholu a pervitínu,
- k menej obvyklým službám patria post-resocializačné pobyty v RZ tzv. posilňovacie pobyty (zvyčajne počas víkendov), v roku 2022 ich organizovalo 5 centier (5 centier v roku 2021) a absolvovalo ich 30 klientov (2021- 19 klientov), v ostatnom roku prieskumu sa počet centier s touto možnosťou znížil na 3 CDR s počtom 45 klientov,
- chránené bývanie po absolvovaní resocializačného programu zabezpečilo pre svojich klientov 1 centrum (2022/2 centrá), umiestnených bolo 5 klientov,
- tak ako v minulých rokoch, ani jedno CDR s resocializačným programom neuviedlo v dotazníku činnosť chránených dielní, respektíve dosah na umiestnenie svojich klientov do chránených dielní,
- sledovanie účinnosti po ukončení resocializačného pobytu uvádzalo 13 CDR, dohľadaných bolo 156 klientov,
- v súvislosti s možnosťou využitia služieb CDR (rodinná terapia, terénna terapia) rodinnými príslušníkmi/priateľmi klientov, poskytovalo túto možnosť 14 centier (2022/13 CDR) a v minulom roku ju využilo až 2074 (2022/1906) blízkych osôb klientov,
- možnosť absolvovať resocializačný pobyt so svojim dieťaťom, neposkytovalo v roku 2023, tak ako v predošlých rokoch ani jedno zo sedemnástich centier.

KRITÉRIA SLEDOVANIA ÚČINNOSTI RESOCIALIZAČNÉHO PROGRAMU

Vo všeobecnosti je pojem účinnosť viazaný na stupeň, mieru dosiahnutia vytýčeného cieľa, čo pri individuálne nastavenom resocializačnom programe reprezentuje najmä prekonanie psychických, fyzických a sociálnych následkov užívania drog a návrat do prirodzeného prostredia.

NMCD vo svojich prieskumoch sleduje 5 kritérií, a to:

1. absolvovanie celého resocializačného programu (podľa MPSVaR – štatistické zisťovanie),
2. abstinencia od primárnej drogy po jednom roku,
3. EMCDDA - vzdelávanie (príprava pre pracovný trh),
4. EMCDDA - zamestnanie/ekonomická aktivita bývalých klientov,
5. EMCDDA – bývanie.

1. Absolvovanie celého programu resocializácie

Pokiaľ ide o hodnotenie účinnosti resocializačného procesu/programu týmto spôsobom, dlhodobé zistenia z prieskumov NMCD ukazujú, že podiel a počet klientov, ktorí program ukončili predčasne (najmä v adaptačnej fáze), bol vždy vyšší než počet klientov, ktorí absolvovali celý individuálne nastavený program resocializácie.

V roku 2018 prišlo k výraznému poklesu klientov, ktorí absolvovali celý individuálne nastavený resocializačný program a centrá vykazali iba 109 týchto klientov. Ten istý počet klientov bol zaznamenaný aj v roku 2019 (na porovnanie: 185 klientov v roku 2017 a 230 klientov v roku 2016 a 2015).

Potom, čo v prieskume za rok 2020, počet týchto klientov stúpol takmer o 50% v roku 2021 sme zaznamenali ich pokles približne na úroveň z roku 2018. V ostatnom roku prieskumu stúpol ich počet na 114 klientov

Celý program resocializácie v roku 2022 ukončilo 14,31% z celkového počtu klientov uvádzaných centrami, percentuálne obdobne ako v predošlom roku (14,13%)

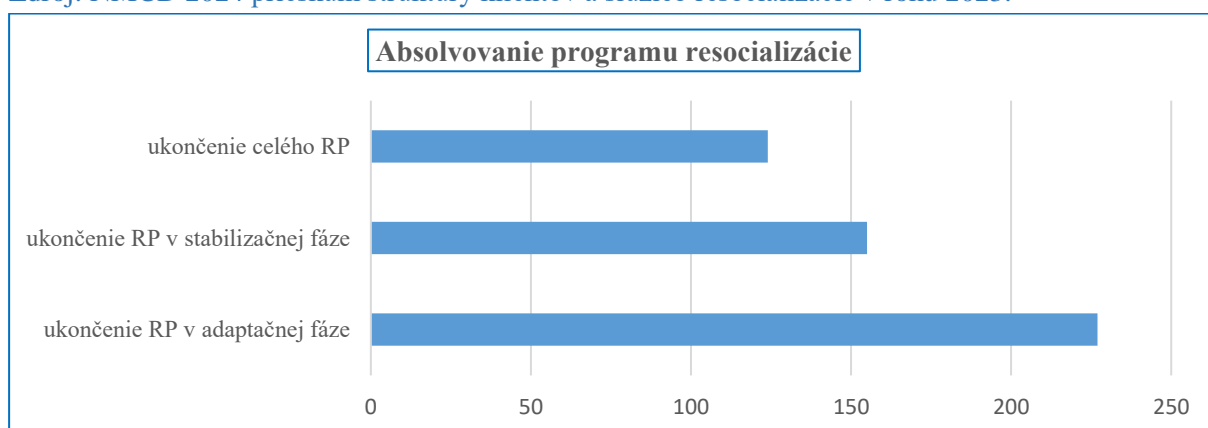
Z počtu 330 klientov, ktorí ukončili program resocializácie predčasne, bolo v adaptačnej fáze 59,09% a v stabilizačnej fáze 40,01% klientov. V rámci percentuálnych podielov v porovnaní s rokmi predošlými sa podiely klientov líšili minimálne.

V roku 2023 ukončilo program predčasne 395 klientov, z toho 54,47% klientov ukončilo program už v adaptačnej fáze.

Celý program resocializácie v ostatnom roku prieskumu ukončilo 14,78% z celkového počtu klientov uvádzaných centrami.

Graf 7: Porovnanie počtu klientov, ktorí absolvovali celý resocializačný program (v tabuľke označený ako RP) a klientov, ktorí ho ukončili v jednotlivých fázach predčasne.

Zdroj: NMCD 2024 prieskum štruktúry klientov a služieb resocializácie v roku 2023.

2. Abstinencia od primárnej drogy po jednom roku

V roku 2021 sledovalo „osud“ svojich bývalých klientov 14 zo 17 CDR s resocializačným programom Objektívnym testom zisťovali abstinenciu od primárnej drogy iba v jednom centre.

Ostatných trinásť centier overovalo abstinenciu svojich bývalých klientov poväčšine osobným kontaktom, prípadne telefonicky, zisťovaním informácií v rodine, škole a v blízkom okolí. Týmto spôsobom za uplynulý rok 2022 bolo dohľadaných 95 klientov abstinujúcich od primárnej drogy (v roku 2021 -107 klientov).

Počet klientov, dohľadaných centrami po jednom roku od ukončenia resocializačného programu klesol. O viac ako 10%.

V roku 2023 dohľadalo svojich bývalých klientov 13 centier, z počtu uvedených klientov, ktorí ukočili proces resocializácie v roku 2022 (151), dohľadali 81 klientov. Väčšina centier kontaktovala svojich bývalých klientov telefonicky a osobnou návštevou. Niektoré z centier si dopĺňali informácie oslovením školy, prípadne zamestnávateľa.

3. Vzdelávanie - príprava pre pracovný trh

Vzdelávanie je jedným z troch kritérií sociálnej reintegrácie (EMCDDA). Zo 17 centier, ktoré boli súčasťou prieskumu, nahlásilo iba 7 z nich 23 prípadov vzdelávania.(2022 to bolo 9 CDR a 27 prípadov vzdelávania).

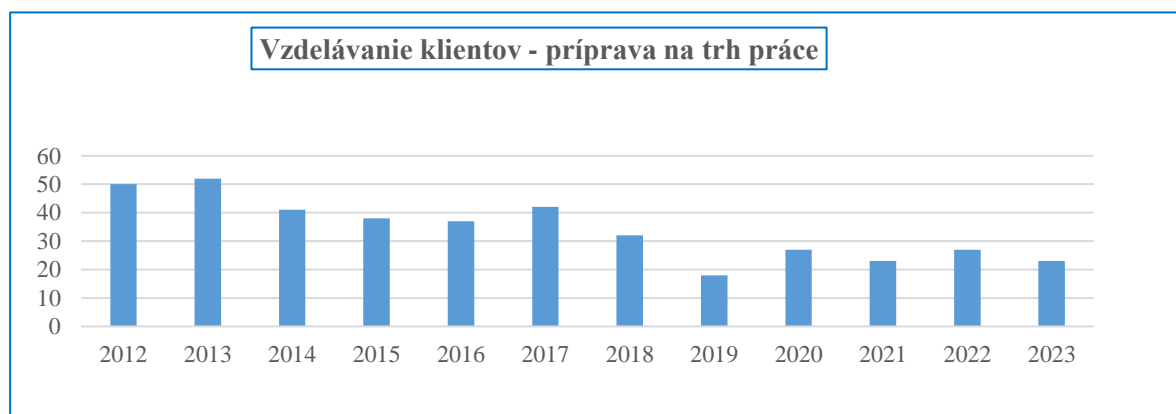
V súvislosti s účinnosťou sociálnej reintegrácie bola tiež sledovaná príprava klientov na trh práce.

V dotazníku boli uvedené tri možnosti:

- pokračovanie v štúdiu (dokončenie štúdia),
- začatie nového štúdia,
- nové, krátkodobé vzdelávanie (kurz, rekvalifikácia).

Vzdelávanie bývalých klientov sledujeme v prieskume už 13 rokov. V porovnaní s prieskumom v minulom roku, klesol ich počet na úroveň v roku 2021 (Graf 8).

Graf 8: Porovnanie počtu bývalých klientov, ktorí sa pripravovali na trh práce v jednotlivých rokoch
Zdroj: NMCD, prieskumy štruktúry klientov a služieb resocializácie v rokoch 2012-2024.

4. Zamestnanie, ekonomická aktivita bývalých klientov

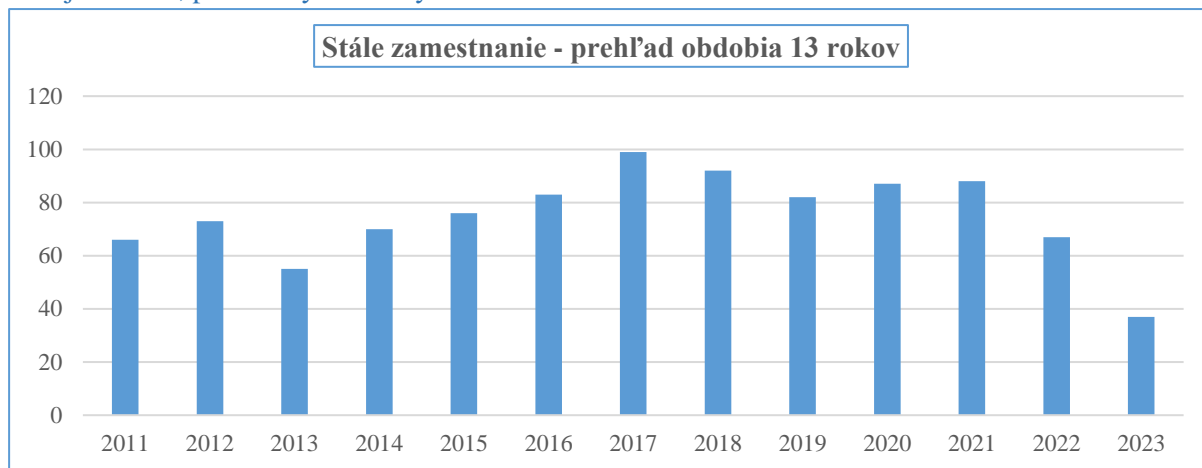
Sledovanie ekonomickej aktivita dohľadaných bývalých klientov prebieha v troch úrovniach:

- stále zamestnanie,
- príležitostné zamestnanie,
- nezamestnanosť.

Počet bývalých klientov so stálym zamestnaním, tvorilo počas celého obdobia sledovanosti viac ako 50% z dohľadaných klientov v jednotlivých rokoch. Hoci v roku 2023 kleslo množstvo dohľadaných klientov na minimum, v porovnaní s predošlými rokmi prieskumu.

Graf 9: Porovnanie počtu bývalých klientov, ktorí mali v jednotlivých rokoch stabilné zamestnanie.

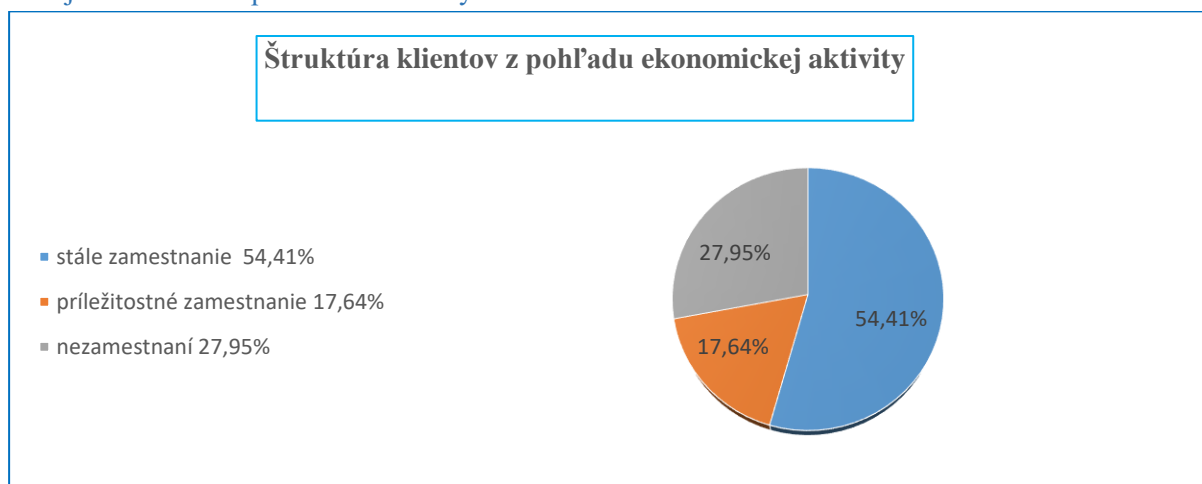
Zdroj: NMCD, prieskumy štruktúry klientov a služieb resocializácie v rokoch 2012-2024.

V prieskume z roku 2024 (údaje z roku 2023) podiel bývalých sledovaných klientov, ktorí mali stále zamestnanie klesol na 54,41%, čo predstavovalo takmer jednu tretinu z objemu dohľadaných v súvislosti so zamestnanosťou. Podiel počtu nezamestnaných sa v porovnaní s minulým rokom znížil o cca 7%. Príležitostné zamestnanie udávalo 17,64% dohľadaných klientov, zatiaľ čo v rokoch 2021/2022 to bolo cca 10%.

Graf 10: Štruktúra bývalých klientov z pohľadu ekonomickej aktivity/inaktivity.

Zdroj: NMCD 2024 prieskum štruktúry klientov a služieb resocializácie v roku 2023.

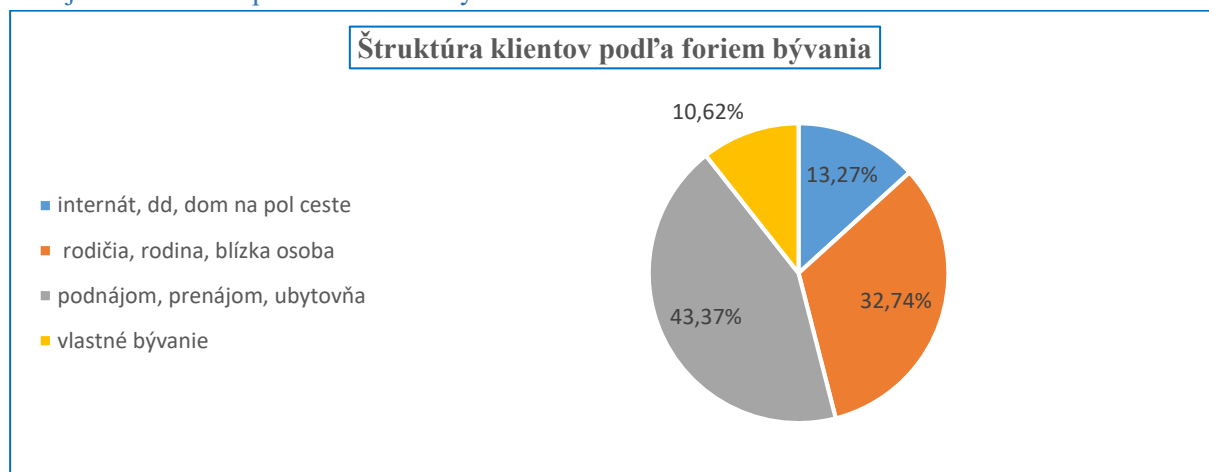

5. Spôsoby bývania bývalých klientov

Dôležité kritérium v podobe zabezpečeného bývania pre bývalých klientov CDR s programom resocializácie je početne najviac zastúpené formou bývania u rodičov/rodiny, samostatného bývania v podnájme, prenájme, na ubytovni a vlastného bývania (teda návratom do prirodzeného prostredia). Graf 11 ilustruje podiel stabilného bývania – 43,36% (v minulom roku 44,45%), rodičia, rodina, vlastné bývanie, verzus menej stabilné/prechodné - dočasné bývanie/ubytovanie v prípade 113 bývalých klientov centier. V porovnaní s predošlým rokom prieskumu, klesol počet bývalých klientov v rámci dočasného bývania cca o 8%.

Graf 11: Štruktúra bývalých klientov z pohľadu spôsobu bývania.

Zdroj: NMCD 2023 prieskum štruktúry klientov a služieb resocializácie v roku 2022.

TRESTNOPRÁVNA HISTÓRIA KLIENTOV CDR S VÝKONOM RESOCIALIZÁCIE

Od roku 2012 (údaje 2011-2023) sleduje NMCD v prieskume taktiež históriu klientov z hľadiska trestnoprávneho, teda či boli niekedy v minulosti vo väzbe, prípadne v podmienke pre drogové trestné činy/prečiny.

V ostatnom roku prieskumu sledovalo trestnoprávnu históriu klientov 15 zo 17 CDR. Ich počet v danom roku bol 16,81%. V roku 2022 bol ich počet percentuálne najvyšší počas celého obdobia sledovanosti a to 22,28% (177 klientov).

V dotazníku za rok 2021 uviedlo 14 centier zisťovanie, či klienti boli v minulosti trestne stíhaní pre drogové trestné činy. Ich počet opäť stúpol (2020 počet klientov klesol na 82, čo predstavovalo približne 1/8 všetkých klientov), a to na 130, čo predstavovalo 17,74% z celkového objemu klientov v danom roku.

Podľa informácií z dotazníkov za rok 2019 bolo týchto klientov 139, čo predstavovalo 18,58% z celkového objemu klientov. Podľa dostupných informácií varioval podiel klientov s vyššie uvedenou históriou po minulé roky okolo 1/5 (napr. v roku 2018 to bolo 18,74% a v roku 2017 bol ich objem z celkového počtu 18,2%).

SPOLUPRÁCA CDR S PROGRAMOM RESOCIALIZÁCIE S INÝMI SUBJEKTAMI

Kvalita programu resocializácie je ovplyvňovaná spolupracou s inými subjektami, ktorá je dôležitá nielen pri vstupe klientov do resocializačného procesu, ale i počas jeho priebehu a nakoniec i pri výstupe klientov po ukončení resocializačného programu. Niektoré subjekty spolupracujú s CDR najmä pri vstupe klientov, regionálne úrady práce sociálnych vecí a rodiny by mali spolupracovať počas celého procesu resocializácie (financovanie, sociálny kurátori), nie každé centrum pre deti a rodiny však uvádza túto kontinuálnu spoluprácu. Dôležitý podiel počas priebehu resocializačného procesu a najmä po jeho ukončení majú i podnikatelia, miestne úrady, či školy.

Väčšina centier nemala do roku 2018 ošetrovanú spoluprácu na formálnej báze, v roku 2019 sa tento trend zmenil. Z 18 centier, ktoré sme oslovili, uviedlo v dotazníku formálnu spoluprácu 12 z nich (66,67%), vrátane 5 centier (takmer 1/3), ktoré uviedli obe formy spôsobu spolupráce, zatiaľ čo 6 centier (33,33%) avizovalo spoluprácu ako neformálnu.

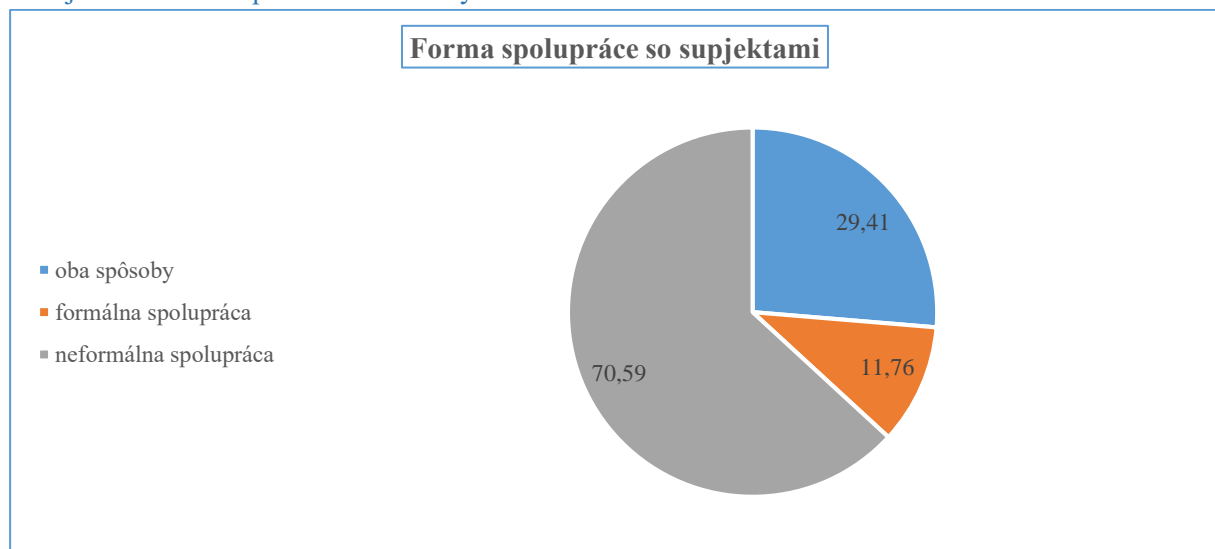
V roku 2020 zo 16 centier päť uviedlo formálnu spoluprácu, z toho tri avizovali tiež neformálnu spoluprácu na báze dlhoročných vzťahov a trinásť centier uviedlo výlučne neformálnu spoluprácu.

V roku 2021 6 centier uviedlo obe formy spolupráce, desať centier neformálnu a jedno CDR spolupracuje výlučne na formálnej báze.

Trend v ostatnom roku prieskumu je obdobný ako v predošlom roku, spolupráca centier výlučne na formálnej úrovni sa postupne znižuje, respektíve je minimálna, takmer 1/3 centier uvádza spoluprácu aj formálnu aj neformálnu, za posledné roky prevláda výhradne neformálna spolupráca (rok 2022 takmer dve tretiny centier).

Údaje z ostatného roku prieskumu opäť poukazujú na zvyšovanie trendu neformálnej spolupráce, ktorá stúpila o cca 12%

Graf 12: Forma spolupráce centier so subjektami v rámci programu resocializácie.
Zdroj: NMCD 2024 prieskum štruktúry klientov a služieb resocializácie v roku 2023

Spolupráca pri vstupe klientov do programu resocializácie

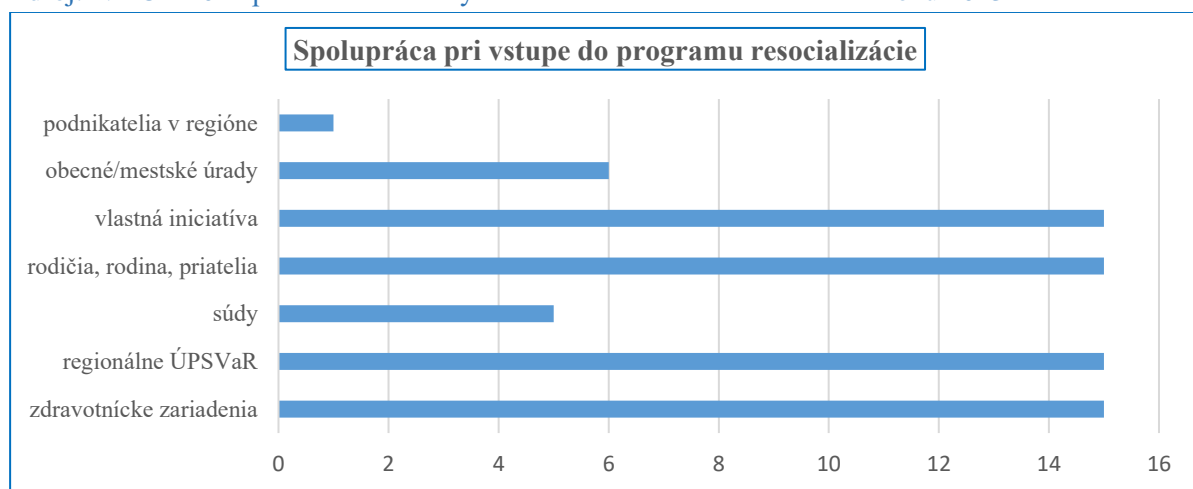
Zo 17 centier, ktoré sa podieľali na prieskume, uviedlo spoluprácu s inými subjektami pri vstupe klientov do centra 15 CDR (v roku 2021 uviedlo spoluprácu 17/17 centier, v roku 2022 to bolo 16/17). V prieskume v roku 2023 označili všetky centrá s výkonom resocializácie za dôležitých partnerov predovšetkým zdravotnícke zariadenia (viaceré centrá spolupracujú s konkrétnymi zariadeniami už dlhodobo), rovnako aj spoluprácu s rodinou a blízkymi klientov.

Na rovnakej úrovni spolupráce pri vstupe do resocializačného procesu boli aj regionálne úrady práce, sociálnych vecí a rodiny, tiež vlastná iniciatíva.

So súdmi spolupracovalo pri vstupe klientov 6 centier a mestskými/obecnými úradmi 5 CDR. Iba jedno z centier uviedlo spoluprácu s miestnymi podnikateľmi.

Graf 13: Štruktúra subjektov, spolupracujúcich pri vstupe klientov do programu resocializácie.

Zdroj: NMCD 2024 prieskum štruktúry klientov a služieb resocializácie v roku 2023

Spolupráca v priebehu resocializácie

V samotnom procese resocializačného programu centrá kontinuálne spolupracovali so subjektami, ktoré iniciovali vstup klientov do CDR s výkonom resocializácie. Okrem odborníkov z oblasti zdravotníctva (psychiatri, centrá pre liečbu drogových závislostí a psychiatrické nemocnice), ktorí sa najviac podieľali na spolupráci s centrami, mala dôležitý podiel na spolupráci rodina, participovala miestna komunita (podľa lokality konkrétneho centra), počínajúc obecnými úradmi, školami a končiac podnikateľmi.

Podľa prieskumu uviedlo iba jedno centrum (tak ako v roku 2022) spoluprácu s úradom práce, sociálnych vecí a rodiny počas samotného procesu resocializácie. V roku 2021 to boli tri centrá a v roku 2020 uviedlo až desať centier spoluprácu so sociálnymi kurátormi, najmä pri priebežnom hodnotení pobytu klientov.

Spolupráca pri výstupe klientov z resocializácie

Dve z centier, ktoré sa zúčastnili prieskumu, neuviedli spoluprácu so sociálnymi kurátormi pri ukončení resocializačných programov jednotlivých klientov.

Centrá pri výstupe spolupracovali tiež s rodinami klientov, s bývalými klientmi, s A-klubmi, neziskovými organizáciami, podnikateľmi a obcami/mestami. Spolupráca sa týkala najmä pomoci pri hľadaní vhodného zamestnania pre klientov, tiež možností bývania.

POHĽAD NA POZÍCIU CENTIER S RESOCIALIZAČNÝM PROGRAMOM V SYSTÉME POMÁHAJÚCICH SLUŽIEB

K otázke, či považujú pozíciu svojho zariadenia s resocializačným programom v systéme pomáhajúcich služieb za vyhovujúcu, sa vyjadrili všetky z oslovených centier.

odpovedi boli štyri možnosti, a to:

- 1.áno,
- 2.takmer áno,
- 3.ani nie,
- 4.vôbec nie.

V prieskume za rok 2019 sa 13% CDR vyjadrilo k pozícii centier v systéme pomáhajúcich služieb ako nevyhovujúcej. V roku 2020 sa už tieto vyjadrenia neopakovali.

V roku prieskumu 2021 z pozitívnych vyjadrení, a to áno, takmer áno, vyplynulo, že považujú pozíciu centier v rámci pomáhajúcich služieb za vyhovujúcu (37,50%) a takmer vyhovujúcu (62,50%).

V rámci spolupráce sa v roku 2022 väčšina centier vyjadrila pozitívne (áno 41,17%, takmer áno 52,94%). Jedno z centier označilo „ani nie“ a zdôvodnilo svoje vyjadrenie následne: „Pri reintegrácii klientov chýba prechodné podporované bývanie na obdobie aspoň 1 rok na stabilizáciu a ľahší prechod do pracovného života. Zriaďovateľom podporovaného bývania na území kraja je len VÚC, podmienkou nástupu je nevyhnutná odkázanosť na sociálnu službu, čo nie všetci klienti majú zo zdravotného pohľadu ju nepotrebujú, ale sociálny pohľad nie je akceptovaný“.

V ostatnom roku prieskumu na otázku v súvislosti s pozíciou centier s resocializačným programom v systéme pomáhajúcich služieb odpovedalo 47,06% centier áno a zvyšok takmer áno.

Dve centrá z deviatich svoju odpoveď „takmer áno“ odôvodnili tým, že pociťujú akútny nedostatok pedopsychiatrických nemocníc a pedopsychiatrov. Uviedli tiež fakt, že mnohí spolupracujúci odborníci (zdravotnícky personál nemocníc) si mýlia resocializačné centrá s útulkami a kontaktujú ich v snahe umiestniť bezdomovcov. V centre vnímajú potenciál resocializačných zariadení ako málo využívaný, poukazujú na jeho podceňovanie mnohými psychiatrami, ktorí po liečbe neodporúčajú následný dlhodobý pobyt v chránenom prostredí tohto typu.

ZÁVER

NMCD realizuje prieskumy v zariadeniach akreditovaných MPSVaR SR pre výkon opatrení SPODaSK s resocializačným programom od roku 2008. V roku 2024 sa na prieskume podieľalo 17 akreditovaných zariadení – centier pre deti a rodiny s resocializačným programom (v priebehu celého obdobia to bolo 16 až 20 pôsobiach na území SR). Ich počet každoročne závisí od akreditácie udelenej MPSVaR SR

Podnetom pre monitorovanie štruktúry klientov centier s programom resocializácie zo strany NMCD bol medzinárodný projekt s názvom: „Zlepšovanie a rozširovanie resocializačnej a rehabilitačnej starostlivosti o osoby závislé od psychoaktívnych látok“, pričom hlavnou ideou projektu bola potreba kontinuity terapeutickej práce s klientom.

Od prvého roku prieskumu NMCD (2008 /údaje 2007) je sledované prepojenie CDR s programom resocializácie so zdravotníckymi službami, iniciatíva primárneho kontaktu s centrami, tiež spolupráca pri samotnom resocializačnom programe a jeho absolvovaní. Zo strany centier je táto spolupráca každoročne v prieskumoch reportovaná.

Väčšina CDR s programom resocializácie uvádza prepojenie na geograficky najbližšie konkrétne a špecializované zdravotnícke zariadenia/služby. Na druhej strane je niekoľko špecializovaných psychiatrických centier, známych dlhodobou spolupracou s konkrétnymi CDR, ktoré odporúčajú resocializačný program svojim pacientom po skončení medicínskej fázy liečby ako následnú starostlivosť. V rámci postpenitenciárnej starostlivosti je naďalej spolupráca centier a ZVJS zriedkavá, respektíve minimálna.

Absolvovanie liečby klientov v zdravotníckom zariadení pred vstupom do resocializačného procesu bolo zaradené do prieskumu NMCD v roku 2016. Podiel klientov, ktorí liečbu absolvovali sa priebežne pohyboval medzi 50% až 40%. s klesajúcou tendenciou, na základe údajov z roku 2020 ich percentuálny podiel stúpol na cca 60%, v roku 2021 ich podiel stúpol takmer na 80%, čo možno pripísať zintenzívneniu spolupráce (počas posledných dvoch rokov) medzi centrami s programom resocializácie a inštitúciami s liečbou závislostí. V roku 2022 podiel liečených klientov pred vstupom do resocializačného programu klesol na 57,84% a hoci klesol, počet klientov, ktorí absolvovali liečbu je porovnateľný s počtom nových klientov (60,97%), ktorí vstúpili do resocializačného procesu v danom roku prieskumu. V roku 2023 bol podiel klientov v CDR po absolvovaní liečby 62,22%.

Spracovala: Bibiána Balážová

Národné monitorovacie centrum pre drogy

Odbor koordinácie protidrogovej stratégie a monitorovania drog

Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky

BRATISLAVA 2024

ZDROJE

1. [Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov](#)
2. [Vyhláška Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky č. 103/2018 Z. z. ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov](#)
3. Prieskumy NMCD vo vzťahu k štruktúre klientov a služieb resocializácie sú zverejnené na [www. infodrogy.sk](http://www.infodrogy.sk) (<https://www.infodrogy.sk/kniznica-dokumentov-portalu>)